

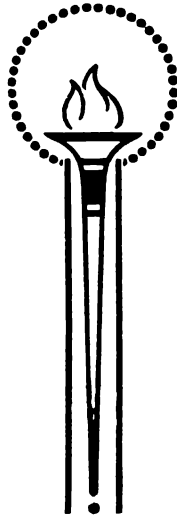
ЗАКОРДОННА ГРУПА
УКРАЇНСЬКОЇ РОБІТНИЧОЇ СОЦІЯЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ.

К. Каутський.

Соціалістичний Інтернаціонал та С. С. С. Р.

**Передмова М. Галагана.
Переклад дра С. Літова.**

ПРАГА 1925.

К. Каутський.

Соціалістичний Інтернаціонал та С. С. С. Р.

Переклад д-ра С. Літова.

Предкладаючи український переклад найновішої праці К. Каутського про російський большевизм, вважаємо за відповідне подати де-кілька попередніх уваг.

Нема, на нашу думку, жадної потреби переказувати тут хід думок автора в його аргументації для обґрунтування тієї позиції, яку повинен на його думку зайняти Соціалістичний Інтернаціонал супроти московських большевиків та їхньої політики, і тієї тактики, яку повинні засвоїти собі соціалістичні партії в боротьбі проти московської деспотичної влади. Свої думки К. Каутський, найвидатніший в цей час теоретик соціалізму, викладає ясно й послідовно, так що в читача не може залишитись враження якоїсь двоїстости або хиткості становища автора.

Але його аналіз не є повний через те, що він у своїх міркуваннях не бере під увагу значіння першорядного чинника, який без усякого сумніву відігравав і відіграватиме поважну, як-що не рішачу, роль в розвиткові подій на сході Європи. Цим чинником є боротьба поневолених Московю народів за своє національне, культурне, господарське й політичне визволення. Неузгляднення цього моменту спричиняється до того, що й висновки автора не є повними, а подекуди навіть не зовсім точними. Так, на думку К. Каутського, тільки в одній Грузії не було небезпеки, що повстання проти большевиків послужить на користь реакції; в Грузії, мовляв, таке повстання привело б тільки до визволення грузинського народу з-під чужої російської влади. Однак, цілком ясно, що коли б К. Каутський докладніше був обзнайомлений з національно-визвольним рухом на всьому просторі колишньої російської імперії, то він, як науково-об'єктивний дослідувач і логічно-послідовний аналітик, у своїх висновках, що до повстання проти большевиків, не обмежився б самою тільки Грузією, а поширив би ці висновки і на Україну, Білорусь та ин. країни; інтереси боротьби за національне визволення цих країн вимагали безкомпромісової боротьби як проти російських большевиків, так і проти російської білогвардійської реакції. Не тільки, як це пише Каутський, „грузинські меншевики“, але й соціалісти та навіть подавляюча більшість несоціалістичної демократії поневолених народів рішуче боролась проти російсько-реакційних спроб відновити монархічну деспотію, бо всі вони розуміли, що успіх реакційної спроби означав би смертельну небезпеку для національно-визвольної боротьби тих народів.

Неповнота чи певна односторонність поінформованости К. Каутського та неточна з'орієнтованість його в національних відносинах на Сході Європи прозраджують неповноту й однобічність джерел його інформацій, а може навіть і свідомо-неправдиве освітлення подій з боку його ближчих інформаторів. У звязку з цим стоїть і те, що автор уживає терміну „Советська Росія“ (Sowiet-Russland), розуміючи під цією назвою увесь С. С. С. Р. Цю останню назву й прийнято в нашому перекладі.

Коли отже навіть такий великої ерудиції автор, як К. Каутський, так неточно поінформований про дійсний стан речей та справжні інтенції по-

неволених націй на Сході Європи, то ще менш, очевидно, зорієнтовані у всьому цьому більші й менші проводирі та широкі маси європейського соціалістичного робітництва й демократичних кол суспільства.

До соціалістичних партій треба конче шукати шляху через міжнародне їх об'єднання в Інтернаціоналі, де виробляються основні принципи політики й тактики, обов'язкові до виконання для всіх об'єднаних в ньому партій. Що більший вплив і значіння матиме українське соціалістичне представництво в Інтернаціоналі, то більш актуально може воно поставити й українську справу на міжнародньому форумі соціалістичного пролетаріату. А в силі, впливові й значінню цього чинника в європейській політиці сумніваться тепер ніхто не важитьсь.

Але помилково було б думати, що це завдання успішно виконає той, хто засідає в Інтернаціоналі на тій самій підставі й з тим самим правом, як колись в Академії Наук засідав князь Дундук. Питома вага представництва, що правда, не в малій мірі залежить од особистих якостей репрезентанта, але головним чином її визначає поважність тієї організації, яку він заступає. До репрезентанта порожнього місця ніхто серйозно не ставиться, як це ми мали можливість переконатись на прикладі представництв У.Н.Р. останнього періоду її номінального існування.

Коли українське робітництво об'єднане буде в поважну свою партію, тоді воно через своїх заступників скаже перед міжнароднім пролетарським форумом своє поважне слово в обороні прав і на захист інтересів поневоленого українського народу.

Прага, липень 1925 р.

М. Галаган.

I.

З перших днів свого існування Робітничий Інтернаціонал уважав за одно з найважливіших своїх завдань боротьбу проти російського абсолютизму. В самий день його заснування, 28 вересня 1864 р., в Інавгуральній Адресі Маркс заявив про „обов'язки робітничої класи“ боротись усіма засобами, які знаходяться в її розпорядженню, проти нечуваних і залишених без протесту зловживань цієї варварської влади, голова якої перебуває в С.-Петербурзі, а руки — в кожному кабінеті Європи. Він обурювався „ідіотичною байдужістю, з якою вищі класи Європи поставились до завоювання кавказких кріпостей“, та вимагав від пролетарів усіх країн такої закордонної політики, в якій „звичайні закони моралі й права, що мусять регулювати взаємовідносини приватних осіб, були б визнані вищим законом також і у відносинах поміж народами“.

З того часу пройшло життя двох поколінь, де що багато з того ґрунтовно змінилось, але в Росії знову панує „варварська влада“, яка з призириливим сміхом відкинула „звичайні закони моралі й права“. І знову ми є свідками „ідіотичної байдужості“, з якою Європа стежить за завоюванням Росією „кавказьких кріпостей“. Змінилось лише те, що ця байдужість не обмежується в даному разі „вищими класами“, та що ця „варварська влада“ має свою голову не в Петербурзі, а в Москві — ще далі від Європи та ближче до Татарщини — і що „її руки“ намагаються просунутись не так „до кожного кабінету“, як до кожного пролетарського руху, і то не тільки в Європі, але й у всьому світі.

Ця різниця пояснюється різним походженням царського та большевицького абсолютизму. Царський абсолютизм втручався до західно-європейських відносин при допомозі безоглядної і часто успішної боротьби проти буржуазної революції. Большевицький абсолютизм — дитина революції. Він прийшов як енергійний та безкомпромісовий виразник її тенденцій. Коли б ми, соціал-демократи, визнавали історичне право, то ми примушені були б визнати його за нашого побратима.

Одначе, ми мусимо будувати свою політику не на основі того, що було, але на основі того, що є. Одже цілі роки стоїть уже перед поновленим Соціалістичним Робітничим Інтернаціоналом велика проблема, — чи не є його обов'язком зайняти супроти новітнього російського абсолютизму ту саму позицію, яку з самого свого заснування заняв був супроти російського абсолютизму великий попередник цього Інтернаціоналу.

II.

Чи мусимо розглядати большевизм, як один з напрямів соціалізму, з котрим нас з'єднує міцний звязок, не зважаючи на всі наші розходження в поглядах?

Нас, соціалістів, характеризує та відокремлює від буржуазних партій стремління визволити пролетаріят від ярма капіталістичного поневолення й визиску. Це — питання, що торкається не самого лише пролетаріату, бо ж пролетаріят цілий час збільшується кількістю та зростає на силі; йому належить майбутнє людського суспільства. Суспільство не може процвітати без задоволеного, розвинутого пролетаріату. З другого боку, визволення пролетаріату, з огляду на його класове положення, тягне за собою визволення й інших пригночених верств, до якого полу, віри чи національності вони не належали б. Визволення пролетаріату логічним своїм наслідком матиме встановлення загального миру, заховання якого і тепер уже не є безнадійною справою, хоч вона й перебуває ще під сильною загрозою.

Маючи на увазі такі наслідки визволення пролетаріату, соціалізм перестає бути справою самого лише пролетаріату, як, наприклад, професійний рух. Він стає важною справою для кожного, кому не байдужа доля загалу. Одначе, свою рушійну силу він знаходить постійно у пролетаріаті.

На цьому погоджуються всі сучасні соціалісти. Але існує велика розбіжність думок у питанні, що до засобів, при допомозі котрих мусить бути досягнена загальна мета. По цьому питанню часто повставала вперта боротьба поміж ріжними течіями. Але завжди це була боротьба ідейними засобами, боротьба за душу пролетаріату. Ця боротьба сприяла інтелектуальному розвоєві пролетаріату: примушуючи його підходити до оцінки певних громадських явищ з ріжних боків, вона охороняла його від обмеженої однобічності.

Та як би вперто ми не боролися, ми ніколи не забували, що нашому соціалістичному противникові так само, як і нам, дороге завдання пролетарського визволення.

Чи можна віднести це також і до большевизму? Чи є він лише одним з багатьох напрямків у соціалізмі, з котрим нас роз'єднують розходження в питанні про вживані засоби, але звязує одна спільна мета?

Так, справді, стояло питання про большевизм на протязі довгих років, од 1903 аж до 1917 року. Хоч ми й не визнавали його метод, але за цей час большевизм став для нас дорогим через свою боротьбу проти царизму,

капіталізму та решток феодалізму — боротьбою, яку він вів не менш енергійно, ніж інші соціалістичні течії в Росії. Ці останні критикували большевизм не менше завзято, як і большевики їх — але ця боротьба поміж ними провадилась переважно ідейною зброєю, хоч вже й тоді большевики намагалися тероризувати інші соціалістичні партії.

Положення різко змінилося, коли большевицька партія в 1917 році здобула собі більшість серед озброєних мас у важних політичних центрах Росії, та тим самим захопила й державну владу. Тоді вона поспішила оголосити рішучу боротьбу всім, хто не поділяв її думок — не ідейну боротьбу за пролетарську душу, але боротьбу для фізичного знищення всіх тих, хто думав інакше, ніж вони; вона найгостріше заборонила інформувати пролетаріят, та й взагалі широкі народні маси, про погляди й факти, що були невідгідні большевицьким володарям.

Спочатку цей бік большевизму був мало помітний, особливо за кордоном: надто сильне було вражіння від енергійних ударів, що їх він наносив капіталістам та великим землевласникам, хоч ці удари падали разом з тим і на всю незалежно думуючу інтелігенцію, яку він виставляв перед народними масами в Росії й по-за межами її, як „буржуа“ та „білогвардійців“. Але коли капіталісти та поміщики були знищені, а справжні білогвардійці були переможені, то з'ясувалось, що звичайна грабіжка багатців — річ зрозуміла кожному грабіжникові й злодієві — зовсім не є соціалізм; що для здійснення соціалізму в большевицькій Росії нема жадних передумов; отже, чим більше закріплювалась большевицька державна влада, тим більше гальмувався процес продукції в краю та тим більше зростали злидні народніх мас.

Тоді проти пануючого курсу почала все сильніше виявлятися опозиція серед працюючих мас, особливо ж серед промислових та транспортних робітників. Тим з більшою силою направились люті правителів тепер уже проти пролетаріату, що ставав для них усе більш незручним. Утиски супроти інакше думуючих соціалістів, котрих уже з самого початку большевицького режиму гостро переслідували, перетворились тепер у жорстокі репресії, які перевищили всі страхоття царизму.

Разом з тим большевики використали захоплену ними в Росії державну владу, щоб нанести удар незалежним від них пролетарським партіям вже по-за межами соювської Росії. Величезні гроші з державної скарбниці були кинуті та й тепер ще кидаються для того, щоб купити наймитів пера і слова чи просто авантюристів, які завжди готові без вагання виконати, який хоче, наказ, що йде з Москви; щоб при допомозі брутального насильства розбивати неслухняні Москві пролетарські організації, а де це можливо, то й отруїти їх брехнею й облудою.

Большевики посилаються на те, що самій істоті інтернаціональної солідарности відповідає, щоб багатші пролетарські партії підтримували бідніші. Це цілком правильно, і таку практику можна як найбільш рекомендувати. Одначе, ніколи ще пролетарська партія, яка себе шанує, не отримувала грошей від якогось уряду, навіть від соціалістичного уряду своєї власної держави, — не кажучи вже про закордонний уряд, що в своїй державі переслідує соціалістичні партії за допомогою жорстокого насильства та відмовляє пролетаріатові в усякій свободі слова й організації.

Центр III Інтернаціоналу, що перебуває у Москві, та служить лише знаряддям соювського уряду й живе коштом його грошової субсидії, завдяки зазначеним засобам, почуває себе абсолютним володарем усіх комуністич-

них партій, які він утримує. Він так само не зносить опозиції, як не терпиться вона й у самій советській державі. Багатьох справжніх соціалістів, що вірили в правильність метод большевизму, III Інтернаціонал відштовхнув від себе своєю вимогою касарняної слухняності. Тільки безхарактерні негідники з одного боку й темні, безглузді мрійники з другого боку могли в ньому утриматись.

Таким чином, вже на протязі де-кількох років советський уряд займається головним чином тим, що як в самому С. С. С. Р., так і поза ним поневолює пролетаріят, розкладає його, доводить до стану цілковитого безвілля й затулілости та цим все більше понижує його здатність до самовизволення. Ця політика, як щоб вона мала успіх, не тільки не наблизила б інтернаціональний пролетаріят до визволення, але навпаки, все більш оддалаля б його від кінцевої мети. Советській уряд є в цей час найбільшою перешкодою для піднесення пролетаріату в цілому світі, — перешкодою сильнішою за ганебний режим Горті в Мад'ярщині або Муссоліні в Італії, бо й при цьому режимі все ж таки не виключена, як при советському режимі, всяка можливість опозиційного виступу пролетаріату.

Советський режим є вже тепер ворожий не лише до антибольшевицьких партій, — він став найнебезпечнішим ворогом самого пролетаріату. Пролетаріят в С. С. С. Р. осуджений на безсилля й темноту, які раз-у-раз збільшуються, а пролетаріят усього світу не матиме можливості розгорнути вповні своєї сили, доки С. С. С. Р. управляється сучасними методами большевизму. Переборення цих метод є одним із найважливіших завдань пролетарської класової боротьби, а тому й Соціалістичного Інтернаціоналу.

III.

Що до згаданого завдання, то ми всі однакової думки. Але тепер ми підходимо до серйозного питання — як його вирішити? Приємніше було б для нас, коли б цього вдалося досягнути шляхом переконування, за допомогою наукової аргументації або апеляції до почуття товарищескості, що колись нас звязувала, сорому та людяності. Ми боремось проти метод, але не проти осіб большевиків. Коли б нам удалось переконати їх змінити методи, то ворожнеча сама собою зникла б. Мирний шлях — завжди найкращий і вимагає найменше жертв, як що тільки він веде до мети.

Але шлях, по якому мусимо йти, на жаль, означається не тільки нашими бажаннями. Та й придбаний до цього часу досвід учить нас, що деспотизму, який стоїть в суперечності до потреб ширших народніх мас і який опірається не на економічну необхідність, а на озброєну силу, сліпо відданого війська та поліції, ніколи не було повалювано, інакше, як тільки силою.

Нам можуть зауважити, що большевицький деспотизм є особливої природи: уродившись із пролетарської боротьби проти царського деспотизму, зміцнівши та загартувавшись у цій боротьбі, — він створив свою власну диктатуру на перехідний період. Ступнева ліквідація диктатури цілком не суперечить, мовляв, усьому большевицькому світоглядові.

Це цілковито вірно, але це положення втрачає свою силу через те, що сподівання, на котрому воно ґрунтується, не здійснилось та й не може здійснитись. А ґрунтується воно на сподіванні того, що большевицькому режимові вдасться встановити соціалістичну систему виробництва та через неї довести народні маси до загального добробуту. Коли б це сподівання було підставним,

то вплив большевиків серед народу мусів би збільшитись настільки, що вони змогли б дати йому все більше свободи, без жадного побоювання зі свого боку, будучи певні, що в боротьбі за душу народу вони взяли б гору над іншими партіями, в тому числі і над соціалістичними, навіть коли б ті партії, — як це було б імовірно в такому випадку, — під натиском подій і не визнали на початку за большевизмом права першенства.

На жаль, з цього всього нічого не вийшло. Я говорю „на жаль“ тому, що нічого не могло б бути кращого, ніж коли б ми, критики большевизму, були неправі, та коли б большевики виконали все або хоч малу частину того, що обіцяли. Але вони не спромоглись виконати нічого того, що обіцяли, а всі обіцянки, які вони так щедро розкидали та з допомогою котрих створили велику кількість своїх прихильників, самі ж вони примушені були, одну по другій, визнати за ілюзії та помилки. Вони дуже пишались цим, а їхні добровільні та підпличені лестуни вихвалювали їх за те, що вони мали сміливість — правда з запізненням, коли вже не було іншого виходу — стати такими ж розумними, якими вже давно були тричі ними прокляті соціалісти.

Розуміється, большевики й тепер не говорять повної правди, — власне, що утворений ними режим веде не до соціалізму, але від соціалізму. Але окрім потоку лайок на адресу критиків, вони нічого не в стані їм протиставити. Фактом є, що большевицькій терор доводить не до загального добробуту, а до зубожіння, яке раз-у-раз збільшується. Тим самим цей режим попадає в суперечність, яка все зростає, до інтересів народніх мас; йому все більш доводиться шукати підпори в багнетах та катах. Инакше й не може правити незначна меншість, що кинула всю державу до прогресуючого зубожіння.

Певна річ, большевицький деспотизм відрізняється від інших, з якими нам доводилось мати діло, тим, що нові деспоти колись були нашими товаришами. З цього періоду близької спільної праці ще й досі збереглись певні приватні дружні відносини з деякими особами. Але ж вони не мають жадного впливу на політику совєтської Росії та належать до таких елементів, які у практичній політиці не беруть участі. Більш молодим елементам, що з'явилися за останніх десять років, особливо тим кар'єристам, що пристали до нових можновладців після жовтневого перевороту 1917 року, ці приватні „сентименти“ зовсім чужі. Але це відноситься також і до більшої частини старих большевиків. Вже з 1913 року вони узнавали у відношенню до бувших партійних друзів брехню, наклеп, насильство — зовсім у дусі Нечаєва. Це все ще значно збільшилось після того, як вони досягли влади, не вагаючись наставити свої кулемети проти меншевиків та соціалістів-революціонерів, що склали більшість в Установчих Зборах.

В Америці є багато мільйонерів, що за молодих років належали до бідніших пролетарів. Їх пролетарське походження зовсім не перешкодило їм перетворитись у найбезсовісніших і жорстокосердих експлоататорів пролетаріату. Те саме ми помічаємо й у большевиків. Піднявшись з пролетарського становища до необмеженої влади, вони вже не думають по-пролетарському, не рахуються з повагою пролетаріату та від інших пануючих класів відрізняються лише особливою брутальністю й безсоромністю. Це є прикмета всіх „парвеню“, бо-за винятком окремих улюбленців долі та геніїв — лише зовсім безсоромним та цинічним елементам зпоміж незаможних вдається по трупах своїх товаришів досягати неймовірного багатства й необмеженої влади.

Усі спроби соціал-демократів досягти єдиного фронту з комуністами або апелювати до їх розсудливості, або до почуття сорому, скрізь, де ці спроби буцім-то вдавались, доводили, нарешті, лише до того, що комуністи глузували з нашої легковажності та зловживали нею на шкоду нам.

Яке провалля лежить між цими людьми й нами, показує такий приклад із зовсім недавнього минулого. Під час останнього повстання проти большевицького гніту в Грузії, у вересні 1924 року, грузинським повстанцям удалося захопити в полон деяких відомих комуністів. Один з керівників грузинських комуністів, Кахіяні, докладав про долю їх на засіданні грузинської комуністичної партії у Тифлісі. Згідно з справозданням „Рабочей Правды“ (від 11 вересня), офіційного органу російської комуністичної партії в Тифлісі, Кахіяні сказав:

„Ми й досі не подавали жадних повідомлень про долю полонених ні в записках, ані на зборах, бо ми знали, що вони повернуться здоровими й нешкодженими. Ми були переконані, що ці люде (повстанці-меншевики), не посміють що-небудь їм зробити. Та й дійсно, у цьому відношенні меншевики виявили себе млявими, боягузами й мягкосердими. Вони робили спроби підняти повстання, керуючись демократичними принципами, і не хотіли покарати на смерть ні одного з наших товаришів в той час, коли ми розстрілювали їх цілими сотнями, в тому числі й членів їх Центрального Комітету.“

Кахіяні звертався до комуністів. Тут він не вважав за потрібне затаювати свої почуття. Шляхетна людськість ворогів викликає в нього лише посмішку. Мимохіть хочеться їх назвати безсоромними й кривавими псами. Але й собака буває вдячна за ласкаве поводження, а передусім вона не може обманювати. До того ж вона не позбавлена почуття жалю. Комуністи, навпаки, глузують з мягкосердності своїх ворогів, які на розстріл де-кількох сотень своїх товаришів не відповідають розстрілом захоплених у полон заручників. Але ж коли в Західній Європі хтось із комуністів, що намагаються організувати озброєне повстання, попадає до в'язниці, — тоді вони надзвичайно обурюються цією жорстокістю.

Ми, соціал-демократи, маємо право протестувати проти численних актів жорстокості німецької юстиції. Але ж комуністи? Чи не є їх засадничим принципом те, що пануюча партія має право по своїй сваволі карати своїх ворогів і навіть їх убивати? Хто так не робить, той у їх очах є „боягуз, мягкосерда, слаба людина“.

З такими людьми ми не можемо мати нічого спільного ані тепер, ані в майбутньому. Намагатись впливати на них морально — справа зовсім безнадійна. Певна річ, що існують чесні робітники — на жаль їх є ще досить багато — які дають себе обдурювати комуністичними обіцянками, але прочумавшись, вони повернуться до нас, як що тільки комуністичне оточення не зробить їх зовсім непуцящими. Але з большевицькою урядовою системою у нас не може бути нічого спільного. Вона збудована на поневоленні й пригнобленні мас і не може відмовитись від цього насильства. Чим далі, тим усе більш вона мусить збільшувати це насильство.

Подібно до всякого иншого військового деспотизму, подібно до військової монархії Романових, Габсбургів, Гогенцолернів — її можна повалити тільки силою.

IV.

Констатованням цих фактів ще не вирішується проблема, що повстала перед нами. Вона власне тільки сформулована. Бо зараз же виникає питання, яким саме шляхом насильства можна повалити большевизм? Ми не мусимо впадати в обмежену однобічність, що є властивою самому большевизму й що бачить в озброєній авантурі одинокую форму використання сили в політичному житті. Як насильний чин ми мусимо тут розглядати всяку форму примусу, котрий змушує когось щось робити або чогось не робити такого, що по своїй добрій волі він не робив би. Від історичних обставин залежить, яка саме форма примусу буде найбільш відповідною.

В Англії виборчий бюлетень має тепер значно більше сили, ніж військова сила. В Італії озброєне та організоване розбішачтво сильніше, ніж виборчий бюлетень. В С. С. С. Р. тепер взагалі не існує жадного виборчого бюлетеня. Там голосування переводиться по зразках, які приняті у ботокудів, але тільки з тією ріжницею, що в останніх голосування не перевіряється жадною Чехою. Совети є не що інше, як машини для підтакування.

В залежності від умов можна думати про різні методи, за допомогою яких працюючі класи — не тільки промислові робітники, але й селяне та інтелігенція — можуть натиснути на советський уряд в інтересах демократії. Але які б методи ми не вживали в даному разі, кожна з них буде тим краща, чим більшими будуть сила й незалежність активних мас, передусім, мас мійського пролетаріату.

А ця сила, ця незалежність, природно, тим більші, чим більше розвинена велика промисловість. Кожне поширення промисловости означає збільшення промислового пролетаріату.

Це цілком зрозуміло й давно вже відомо. Але до цього часу менш уваги звертали на той вплив, який має більший чи менший розвиток транспорту в державі, на міць і незалежність її працюючих мас.

Розвиток сучасної демократії, щоб то збільшення політичної свободи й впливу нижчих клас не лише в межах громади, але й у цілій централізованій державі, залежить у великій мірі від розвитку транспорту. Вже більш як пятьдесят років минуло з того часу, коли Енгельс зауважив, що головна основа російського деспотизму полягає в тому, що на сході народні маси живуть окремими сільськими громадами, з яких кожна в господарському відношенні сама себе обслуговує, не входячи в стосунки з іншими. Завдяки цьому стала так могутньою централізована державна влада.

Лише капіталізм з його жвавим товарним обміном утворює засоби комунікації й транспорту, що все більш полегшують можливість однозгідного думання й чину для кожної з великих клас певної держави та утворює найпевніший ґрунт сучасної демократії.

Засоби комунікації та капіталістична техніка утворюють, з другого боку, матеріальний ґрунт для панування сучасного масового війська. Військові міркування примушують, нарешті, також і уряди докапіталістичних держав будувати сучасні способи комунікації, особливо залізниці, і таким чином, навіть проти своєї власної волі та часто без власної свідомости, допомагати розвитку не лише капіталізму, але й демократії.

В державах, де розвиток транспорту є незначний, заховується деспотизм. Нарешті, ці держави підупадають як в економічному, так і у військовому відношенні.

У російській імперії з часів кримської війни переважно військові міркування сприяли будівництву залізниць. Пізніше до цього приєдналось ще підтримування державної промисловості й транспорту. Цим царизм копав сам собі яму й утворював сили, що мусіли вести до демократії.

З часу світової війни, та ще більш з часу большевицького панування в С. С. С. Р. надзвичайно підупала транспортна справа. При таких умовах важко передбачати, чи доведе господарювання москалів до демократичного повстання, що нараз охопить усю державу, — а лише таке повстання й може перемогти, — чи доведе воно тільки до місцевих вибухів роспачу, що кожний зокрема можна буде зліквідувати, — як це тепер уже відбувається щоденно в С. С. С. Р., так само як повставали раз-у-раз такі заворушення й при царизмі, навіть за часів найбільшої його сили.

В останньому випадкові нещасні народи С. С. С. Р. йшли б на зустріч не революції, а дегенерації, як це й сталося з Турцією у минулому столітті.

Методи большевизму суперечать розквітові народу. Але світова історія налагоджена не так ідеально-доцільно, щоб завжди перемагало благо народу. Численні людські громади загинули, „пристарілись“ або „вимерли“, тому що були не в силі утворити передумови для революції, яка скидає зненавиджене ярмо. Як що й далі буде йти таким темпом руйнування транспорту та виробництва в наслідок большевицького господарювання, то справді досить скоро прийде до того, що не може бути навіть мови про якийсь демократичний рух в С. С. С. Р.

Але на щастя повстають також і сильні протилежні тенденції. Так само, як раніш у царизму та завжди в капіталізмі, так і в большевизмі існують мотиви, що стають факторами, які здібні перетворитися в його могильників.

Як що економічний занепад держави зменшує шанси повстання проти існуючого уряду, яке охопило б усю державу, то з другого боку, цей якраз занепад утворює ще сильніший стилум до подібного повстання; не можна передбачити, яка саме з цих протилежних тенденцій переможе. При прогресуючому занепаді суспільства мусить повстати опозиція серед самих керуючих елементів та їх прибічників, — у комуністичній партії та червоній армії, — опозиція, що може стати небезпечною.

Зростаюче з'убожіння ослаблює також і міць держави, її силу відпорности наступу інших держав. Отже природно, що кожний уряд намагається збільшити силу й заможність держави, якою він керує.

Таким чином большевики примушені намагатися до того, щоб знову налагодити зіпсовані ними промисловість і транспорт. Через це, своєю монополією на експлоатацію народів С. С. С. Р., — в чому й полягає їх „комунізм“, — вони примушені поділитися з приватними капіталістами, особливо з закордонними, що раді добре за це заплатити та що вміють вести промислові справи раціональніше, ніж господарчі політики большевизму. З другого боку, ті ж мотиви примушують їх зруйнувати китайські мури, що були збудовані ними так само, як і капіталістичними урядами, навколо С. С. С. Р. та тим самим полекшити зносини з закордоном.

Це й є власне те поле, де Інтернаціонал може практично себе виявити.

V.

Велике значіння має цілковите усунення або зменшення тієї блокади, якій фактично підпадає С. С. С. Р. з часу большевицького перевороту.

Большевицький світогляд, що приймає абстрактну теорію не як певне упрощення дійсности, а вважає її за точне виявлення дійсности, зовсім не

приймає до уваги всі переходові стадії розвитку. Большевики бачуть лише диктатуру капіталу або диктатуру пролетаріату, цеб то всебічний капіталізм, або всебічний соціалізм. По-між цими двома формами господарського й громадського життя вони не мислять собі жадних переходових форм.

Через це з самого початку захоплення влади большевики були твердо переконані в тому, що між ними й цілим іншим світом можлива лише жорстока та кривава війна, в якій вони безумовно осуджені на поразку з огляду на слабкість своїх військових сил. Цієї поразки можна було б уникнути лише в тому разі, коли б їм удалося знайти союзника по-за С. С. С. Р. Таким союзником міг би бути лише міжнародній пролетаріат, який став би до розпорядження большевиків з тим, щоб шляхом світової революції підпорядкувати московській вказівці увесь світ.

Ще більше значіння, ніж це теоретичне міркування, має слідуєчий простий розрахунок. Большевицьке господарювання не означало на практиці творення чогось нового, більш досконалого та незалежного від капіталу способу виробництва, воно ґрунтувалось на грабiжці заможних клас при одночасному припиненні виробничого процесу, що неминуче доводило до швидкого зубожіння держави. Большевики, які позбавлені можливості припинити цей процес зубожіння, уважали за найкращу можливість порятунку поширення системи грабiжництва на значно багатшу Західну Європу. А для цього їм знову потрібна була світова революція, інакше кажучи, відкрита чи скрита війна проти закордонних урядів. Цей фактичний стан війни, що не завжди офіційно й визнавався, був у дійсності цілковитою ізоляцією С. С. С. Р. від зовнішнього світу.

Капіталістичні уряди не робили нічого, щоб усунути цю ізоляцію; навпаки, вони сприяли їй зо всіх боків, гальмуючи по можливості зносини з С. С. С. Р., але не втягаючись разом з тим у відкриту війну. Робилося це для того, щоб не допускати розвитку промисловості С. С. С. Р. та поширювання большевицької пропаганди.

Але це було, звичайно, зовсім недоцільним. Чим більше підупадає велика промисловість С. С. С. Р., тим більш кволим стає його пролетаріат, тим менше стає він здібним відстоювати свою самостійність, тим все більше запевнюється большевицьке самодержавство. Для організації ж своєї пропаганди в Європі большевикам зовсім непотрібно було переселяти значні кількості комуністів С. С. С. Р. до західних держав. Те невелике число агентів, що потрібне було для передавання закордонним комуністам інструкцій, літератури, а головню грошей, завжди знаходило засоби й можливості для таємного переходу кордону.

З другого боку, большевикам прийшлося нарешті переконатись у тому, що акції світової революції стоять зовсім низько та мають нахил ще до дальшого понижування. Вони переконалися, що за кордоном робітничі маси з усе більшою одностайністю відступають від їх метод, які ведуть пролетаріат не вперед, а назад. Одночасно вони мали змогу переконатись і в тому, що закордонні капіталісти є взагалі ввічливі люде, особливо коли предбачають корисний для себе гешефт.

Отже, рівнобіжно зі світовою революцією, у большевицькому світогляді закріплюється нова ідея, що є діаметрально-протилежною першій. Ідея ця полягає в поновленні мирних взаємовідносин з капіталістичними державами, у визнанні большевицької влади з боку цих держав та в налагодженні вільної торгівлі з ними.

Ця мета протирічить ніби-то організації світової революції, але, не зважаючи на це, в політиці С. С. С. Р. ця нова мета не виключає попередньої. По-перше, тут, навіть у такій молодій та революційній організації, як советський уряд, велику роль відіграє стара традиція. По-друге, лише постійним підтриманням надії на вибух у ближчому часі світової революції можна затримати під комуністичними прапорами значну кількість не-російського пролетаріату. Як тільки С. С. С. Р. припинить пропаганду ідеї світової революції серед пролетаріату всього світу, він зразу ж згубить в значній мірі свій вплив за кордоном. З другого боку, стає очевидним, що без допомоги закордонного капіталу советська влада досить швидко прийде до нового занепаду.

Таке положення речей примушує советську владу вести двоїсту політику; така політика тим менше заважає керівникам большевизму, що вони ніколи не прямували до того, аби робітничка класа визволила сама себе. Вони уважали завжди пролетаріат нездібним до такого самовизволення. Робітники, мовляв, здатні лише до того, щоб сліпо йти за своїми, самим небом признаними проводирями, большевиками, які заведуть їх просто до раю.

Ця остання надія трохи злідлила, але зневажливе відношення до пролетаріату, який для большевиків є лише гарматним м'ясом для закріплення їх панування, заховалось у них у повній мірі.

Та через це большевики не стали ще приятельською для капіталістів владою. В цей час вони живуть за рахунок експлоатації поневоленого ними пролетаріату, але разом з тим у їх нема жадного бажання відступити своє місце класу капіталістів. Тому вони й тепер стоять до певної міри, як над пролетаріатом, так і над капіталістами, намагаючись використати обидві класи, як знаряддя своєї влади.

Але така позиція примушує їх давати обіцянки на обидва боки. Таким чином, вони опинилися в дуже скрутному положенні, яке розвиває у них ще більше тенденцію до лукавства й крутійства. Між иншим, ці якості в великій мірі були властиві большевикам з самого початку, бо їх метою завжди була не просвіта пролетаріату, а приниження його до звичайного знаряддя їх політики.

Большевики намагаються провадити свою політику за допомогою спеціальних інституцій, що одночасно обслуговують обидві мети цієї політики. Комуністичний Інтернаціонал організує світову революцію й проголошує скинення всіх урядів, а разом з тим советська дипломатія старається навпаки, здобути довіря цих урядів та повернути їх до дружнього відношення до московських диктаторів.

Що ці диктатори одночасно командують і Третім Інтернаціоналом, і советською дипломатією, це тепер уже не є ні для кого таємницею. Може, звичайно, настати час, коли протилежність функцій цих двох установ може сильно загостритись, й коли тертя поміж ними стане тим фактором, що підкопуватиме советський режим. Тепер ця суперечність доводить лише до того, що уряду С. С. С. Р. ніхто не вірить, та що усунення всіх перешкод поміж С. С. С. Р. і закордонними державами зустрічає постійні труднощі.

В кожному разі, марево світової революції перестає бути страховищем для капіталістичних урядів. Та й для уряду С. С. С. Р. ця ідея є лише блудним вогнем, потрібним тільки для того, щоб затягати політичних немовлят до нетрів комуністичного багна. Це марево не може вже більш знищити потреби вільних зносин поміж С. С. С. Р. та рештою світу, потреби, яка відчувається як тут, так і там.

Не зважаючи на консервативні упередження західної Європи та на виявлення військових хитрощів з боку С. С. С. Р., які ми спостерігали час од часу, зносини з С. С. С. Р. за останній час раз-у-раз полегчуються. Інтернаціонал не тільки не повинен перешкоджати цьому, але навпаки, мусить сприяти такому розвитку подій.

Насамперед необхідно остаточно зліквідувати всі наслідки війни в цілому світі; до цього відноситься також і зліквідування всіх ворожнечих взаємовідносин, що продовжуються й досі, по-між окремими державами.

З другого боку, чим жвавіші взаємовідносини утворюються по-між С. С. С. Р. та закордонними державами, тим скоріше світ довідається правду про положення справ у С. С. С. Р., а С. С. С. Р. про стан справ на цілій земній кулі.

Можна вважати, що приблизно три чверти того, що тепер розповідають про С. С. С. Р., є вигадкою. Але ми цим, звичайно, не хочемо сказати те, що твердять большевики, а саме, буцім то все, про що повідомляють їх вороги, є брехня, а всі повідомлення большевиків є правдою. У песимистичних відчитих про С. С. С. Р., половина може й вигадана, але половина правдива. Що ж торкається тих, обарвлених у рожевий колір оповідань, які переказуються „самовидцями“, то вони цілковито не відповідають дійсності.

Цим ми не хочемо ставити під сумнів правдивості оповідань численних „самовидців“ та не хочемо стверджувати, що в С. С. С. Р. не можна знайти нічого втішного. Але, на жаль, большевицькі „проводці медведів“ показують туристам, які їздять до С. С. С. Р., й примушені протягом 14 днів „виучити“ цю державу, що має більш ніж сто мільйонів населення, лише світлі точки, цілковито заховаючи від них усі темні сторони. Помилка цих туристів, що дивляться крізь рожеві окуляри, полягає в тому, що вони намагаються узагальнити ці світлі точки та зробити на основі їх свої висновки про цілу державу.

Їм показують де-кільки добрих, симпатичних дитячих притулків, що приводять їх до зачаровання. Але чого вони не помічають — так це ті тисячі й десятки тисяч народних шкіл, що позачинені, ті тисячі й десятки тисяч студентів, що вигнані з університетів, ті тисячі й десятки тисяч учителів, що вмирають з голоду.

Ще одного не помічають ці туристи при відвідуванні симпатичних дитячих притулків та й інших зразкових советських інституцій. Усі ці установи призначені майже виключно для комуністів, цієї привілейованої касты сучасного С. С. С. Р., члени котрої можуть спокійно запевнювати, що вони почувують себе надзвичайно добре.

Окрім них, можливість користуватись цими установами має лише купка улюбленців советської влади та ще жменька заможних шибєрів.

Завдяки відсутності хоч би якоїсь вільної преси, якогось громадського контролю, майже нема жадної можливості довідатись, де є правда в тих повідомленнях, що приходять з С. С. С. Р. Але все ж можна вказати на одного бездоганного свідка для ствердження великого бідкування в С. С. С. Р.: таким свідком є самі большевики в тих випадках, коли вони пробалакуються й визнають глибоку безнадійність положення справ. В такому разі, зрозуміло, їм можна вірити.

Чим жвавіші стануть зносини поміж С. С. С. Р. і закордонними державами, тим значно більше полегчиться відвідування С. С. С. Р. поінформованими бездоганними спостережниками з різних держав, які зможуть всебічно досліджувати стан речей в С. С. С. Р. Тим скоріше зможуть інтелігенти з С. С. С. Р.,

які належать до різних переконань і до різних професій, їздити за кордон та повідомляти світ про дійсний стан речей в С. С. С. Р.

Ми переконані, що тоді дуже скоро зникнуть прихильники большевизму серед робітників цивілізованих держав, а через це саме большевики позбавляться важного засобу закріплення своєї позиції, як у зовнішній, так і у внутрішній політиці.

З другого боку, большевики не зможуть тоді так легко, як тепер, обдурювати робітників С. С. С. Р. В цей час робітники С. С. С. Р. знають про життя закордонних держав лише те, про що їм говорять большевики, власне, що всі пролетарські партії, окрім комуністичних, стали наймитами буржуазії.

Робітник С. С. С. Р. спостерігає у власній державі, як підпадає вся система комунізму, та як самі большевики стають жорстокими ворогами пролетаріату. Як що його до того ж переконують, що й соціал-демократи всіх держав перетворились у „соціал-зрадників“, то він не може, зовсім природно, не зробити висновку, що пролетаріат взагалі не має більш друзів у цілому світі, та що робітнича класа зовсім не здібна допомогти сама собі. При таких умовах нема нічого дивного в тому, що зневірений та розлючений російський робітник впадає в цілковиту апатію, яка переривається лише окремими місцевими вибухами розпачу, та що при таких умовах все більше зростає вселихність большевиків.

Таке положення мусить змінитись, коли буде можливість показати робітничим масам С. С. С. Р., як провадити боротьбу й чого досягає соціал-демократичний пролетаріат в Європі та в Америці.

Німецька соціал-демократія навряд чи пересилила б свого часу закон проти соціалістів, як що не було б жвавих зносин Німеччини з закордонними державами. Жвавість зовнішніх зносин з С. С. С. Р. також мусить сприяти розвиткові самостійного думання й сили відпорности пролетаріату С. С. С. Р.

Але зовнішні зносини не можуть поширюватись без одночасного розвитку внутрішніх зносин, що в свою чергу полекшує можливість взаємного розуміння робітників різних галузів у самій державі, а також зміцнює силу їх відпорности.

Кожне оживлення зносин сприяє розвиткові демократії. Через це Інтернаціонал має рацію підтримувати всяку тенденцію, що направлена на усунення тих перешкод, які в цей час заважають ще зносинам С. С. С. Р. з закордоном. Це, зрозуміло, не означає, що ми хоч трошки знаходимось під впливом дурисвітства советської влади, яка обіцяє європейським народним масам багатий довіз хліба з С. С. С. Р. та добрий збут європейських індустріальних товарів при тій умові, що советський уряд буде визнаний Європою й зав'яже з закордоном регулярні та вільні торговельні зносини. Ми пересвідчені, що сучасний С. С. С. Р., не зважаючи на свої природні багатства, надзвичайно мало виробляє і не може бути значним продавцем і покупцем.

Советський уряд зі свого боку так само домагається полекшення зносин — правда, більш для товарів, ніж для людей, — не вважаючи на ту небезпеку, що може повстати від цього для самої советської влади. Ця небезпека, правда, не загрожує сьогодні але за те безпосереднє тепер уже приносить С. С. С. Р. цілу низку користей.

Большевики сподіваються від цього полекшення комуністичної пропаганди за кордоном та, зрозуміло, зміцнення їх позицій в Європі, а разом з тим і скріплення їх престижу в самому С. С. С. Р. Заключення договорів з капіталістичними урядами показує на повну невдачу ідеї комуністичної світової

революції, але советський уряд перед своїми правовірними прихильниками визначає цей факт як капітуляцію Європи перед С. С. С. Р., світового капіталу перед революцією.

Советський уряд прямує, однак, до полекшення міжнародніх зносин, головним чином, з міркувань економічного порядку. Він знає, що лише розвиток цих зносин може врятувати його перед неминучою катастрофою. Лише повернення миру, як політичного так і економічного, сприяло б відсуненню цієї катастрофи; а це мало б велике значіння для режиму, який, не зважаючи на свою сьогодняшню політичну ніби непохитність, в економічному відношенні ледве-ледве перебивається зі дня на день.

VI.

Налагодження мирних і вільних зносин з Європою сприяло б насамперед приміщенню в С. С. С. Р. закордонних капіталів на концесійних умовах, з доброю платнею для советського уряду, та допомогло б одержати позички Советський уряд надто потребує грошей. Щоб дістати гроші, советський уряд пропонує закордонним капіталістам найсприятливіші умови для експлоатації С. С. С. Р., не припиняючи разом з тим нечуваних переслідувань соціал-демократів та соціалістів-революціонерів і навіть опозиційно настроєних комуністів.

Капіталістичні концесії та капіталістичні позички — оце ті засоби прятунку, що мусять допомогти стати на ноги тяжко хворому комунізмові.

Маркс уже давно зазначив велику брутальність капіталізму: „З підвищенням прибутків капітал стає відважним... він оживляється... стає нахабним, топче всі людські закони... нема жадного карного вчинку, перед яким би він зупинився.“

Чому ж капіталу не ризикнути й не підтримати советської кривавої диктатури, коли йому пообіцяють „відповідні прибутки“?

Правда С. С. С. Р. ще й до цього часу викликає занепокоєння у капіталістів, не зважаючи на те, що там пролетаріят має менше впливу, ніж навіть у капіталістичних державах. Одною з причин, які перешкоджають розвиткові капіталістичного способу продукції в державах східнього деспотизму, є повна відсутність у громадян будь яких гарантій що до поступовання уряду, котрий може кожної хвилі відібрати у кожного власника все, що захоче. Закони там мають силу лише що до звичайних громадян, але не мають значіння, коли справа йде про володарів. Ця правова незабезпеченість в царині особистого та маєткового права в повній мірі існує тепер в С. С. С. Р. Її то, головним чином, і уявляють собі наївні люде, як „соціалізм“. Доки цю незабезпеченість не буде усунено, не можна розраховувати на притягнення якихсь великих капіталів до С. С. С. Р. без гарантування їх вистарчаючими речевими заставами.

Але все ж таки не є виключеною можливість позичання советському уряду грошей.

Як мусить поставитись до цього Інтернаціонал?

З самого повстання капіталізму закордонні позички були завжди певним засобом для полегчення здобуття демократичних свобод, або для перешкодження здобуття їх.

Деспотичний режим може утриматись лише завдяки відсталості економічних відносин у державі. Коли ж такий режим починає конкурувати з ка-

піталістичними націями, йому доводиться користуватися тими самими засобами, що й його конкуренти; насамперед, він утворює численну бюрократію та міцне, добре озброєне військо... Все це вимагає великих грошових витрат, яких не можна покрити з народнього господарства держави. Без частих закордонних позичок такий режим не може взагалі удержатись. Сила його падає, і він стає здобиччю внутрішніх та зовнішніх ворогів.

Як що такому режимові дають без жадних умов великі позички, то він має можливість довго триматися при владі. Так було, наприклад, при російському царизмі. Під час останніх моїх розмов з Фрідріхом Енгельсом він говорив, що царизм стояв уже перед загибеллю, але західно-європейські капіталісти протягнули його існування принаймні років на двадцять, давши йому авансом численні мільйони.

З другого боку, найважливішим приводом до великої французької революції була неймовірна грошова скрута абсолютизму, кредит якого понизився до нуля; він не міг одержати жадної позики й йому нічого іншого не залишалося, як скликати представників генеральних станів, що перетворилися потім самовільно в Установчі Збори.

С. С. С. Р. також не може вести своє господарство без великих закордонних позик. Але на переведення такої позики має великий вплив уряд тієї держави, де ця позика переводиться. У більшості ж капіталістичних держав, де взагалі можливо переведення подібних позик, робітники або безпосередньо знаходяться при владі — як це було ще не так давно в Англії — або мають принаймні можливість впливати на владу.

Тут повстає питання: чи мусять соціалістичні партії, що перебувають в Інтернаціоналі, сприяти переведенню советських позик, чи може, навпаки, вони повинні перешкоджати їм?

Ми думаємо, що вони не мусять робити ані того, ані другого. Дати позику С. С. С. Р., не ставлячи йому жадних умов, це означає дати гнобителям нові засоби для пригнічування народніх мас, якими вони можуть управляти лише шляхом голого насильства.

З другого боку, безумовне відхилення всякої позики для С. С. С. Р. рівнозначне відмовленню від найсильнішого засобу натиску на сучасних московських володарів у розумінні вихоплення у них демократичних уступок.

Тому не слід безумовно відхилити позики С. С. С. Р., але треба настоювати на переведенні їх лише з умовою ослаблення того нечуваного терору, що тяжить над народами С. С. С. Р. Кожну таку умову можна мотивувати інтересами самих кредиторів, через що большевики не змогли б відхилити її як втручання до внутрішніх справ С. С. С. Р.

Неприхований деспотизм завжди означає велику непевність для всіх кредиторів та капіталістів, що вкладають свої гроши у підприємства. З другого боку, кожна власність залежить тут від сваволі влади, а разом з тим, найбільш імовірною формою політичної боротьби при деспотизмі є громадянська війна, при чому, звичайно, ті, що повстали, не визнають боргів, які були зроблені попередніми володарями.

Як це не дивно, але демократичні уступки є не лише в інтересах пролетаріату С. С. С. Р., але також і закордонних капіталістів, які бажають примістити свої гроши в С. С. С. Р. чи то шляхом позичок, чи здобуттям концесій.

Міжнародній соціалізм зовсім не зацікавлений в тому, щоб переведення нових позик залежало від визнання та зобов'язання заплатити старі борги, які були зроблені перед революцією, а потім були анульовані.

Обезцінення старих боргових зобов'язань та інших державних процентових паперів є наслідок світової війни та відбувається по всіх державах, які збанкрутували через цю війну.

Те-ж саме, що большевики зробили шляхом конфіскацій, декотрі цілком буржуазні уряди по-за С. С. С. Р. перевели при допомозі інфляції. Жадний німецький уряд не переводив такої конфіскації і з таким запалом, як найбуржуазніший зі всіх, а саме, уряд Куно.

Соціал-демократи виступали як проти ленінської, так і проти куновської форми конфіскації. Не тому, що в наших очах капіталістична власність є святою, а тому, що кожна з тих обох метод конфіскації є цілковито недоцільною, вірніше — надзвичайно згубною. Безладна конфіскація без винагороди, подібно до інфляції, сліпо грабує різні класи, однаково не зважаючи на наслідки, — бідних вдов та сиріт так само, як і заможних фінансових магнатів. Вона утворює можливість для спекулянтів висмоктувати з найтяжчих глибин краю новий величезний прибуток. Вона конфіскує всяке майно, що зустрічається на її шляху, не цікавлячись тим, чи воно підлягає конфіскації, чи ні. Через це вона спричиняє у виробничому процесі неймовірний хаос, який паралізує всю економіку держави.

Лише тоді, коли старанно відшукують і законом визначають об'єкти, які підлягають соціалізації, та борги, що мусять бути анульовані; коли власників, принаймні тих, що живуть у державі, винагороджують і суму винагороди оподатковують прогресивним маєтковим податком, — тільки тоді перехід приватного майна до громадського користування може відбутися без господарської руїни, шляхом, відповідним до намірів законодавця.

Але як що ми рішуче відкидаємо методи загальної анархістичної конфіскації чи інфляції, то це ще не означає, що там, де вона переводилась, ми хочемо усунути її вплив шляхом повороту до попереднього стану. Такий поворот, як щоб він і був можливий, обернувся б також на користь тих, які часто зовсім не заслуговують цього; здебільшого це йде зовсім не на користь попередніх власників, а на користь особ, що тим або іншим шляхом пограбували попередніх власників та захопили собі їх майно.

Загальна переоцінка та визнання старих вимог викликали б глибокий заколот у господарському процесі, який в цей час потребує найбільш спокою та безупинности.

Але важніше за все це те, що витрати держави на подібну винагороду шкоди попередніх власників мусяли б бути так великі, що їх не могла б витримати жадна держава, в якій інфляція або конфіскація маєтку були переведені в більшому чи меншому розмірі.

Для С. С. С. Р. було б зовсім не під силу виконати зобов'язання подібного роду. Приняття подібних зобов'язань довело б С. С. С. Р. до того, що по-між державою-боржником та державою-кредитором виникли б постійні тертя й конфлікти, а через це утворились би перешкоди до встановлення спокою та безупинности, цеб-то тих умов, яких більш за все потребує світ.

VII.

Можливість примусити большевиків завести в себе демократичні установи в цей час зовсім незначна; але цим ні скільки не поліпшуються перспективи большевицького режиму. Чим більше він здається непохитним та чим менша є можливість примусити його до уступок на користь демократії — тим більш імовірним став не зміцнення цього режиму, а замість ступневого

перетворення його на демократію — зникнення його в катастрофічній завірюсі, як це сталося з декотрими мілітаристичними монархіями: монархіями першого та третього Наполеона, Гогенцолернів, Габсбургів, Романових.

Жорстока, хижацька політика, яку переводять большевики що до економічних сил С. С. С. Р., робить такий кінець цілком імовірним.

Вищезазначене зовсім не говорить на користь підготованого озброєного повстання проти большевиків. Воно є найбільш імовірною формою боротьби проти деспотичного військового режиму. Одначе, ще задовго до світової війни ми переконалися, що при сучасному стані військової техніки та засобів комунікації подібні повстання не можуть мати надії на успіх.

В порівнянні до зброї сучасного війська, цивільне населення є цілковито беззбройне, хоч би воно й мало де-кілька револьверів, мисливських чи навіть військових рушниць, які б пощастило десь здобути. До того-ж, організоване повстання, коли його хочуть зачати хоч з деякою надією на успіх, мусить захопити таку значну кількість людей, що можливість таємно перевести таку акцію цілковито виключена.

Що до сучасного С. С. С. Р., то зазначені міркування мають силу ще більше, ніж у якій-будь іншій державі. Майже у всіх галузях громадського життя большевики мали невдачу, але мистецтво змовництва, в якому вони так довго й успішно удосконалювались при царизмі, добре підготовило їх до двох завдань: до організації поліції та армії.

Змова — це безумовна, покірлива слухняність. На ній большевики хотіли збудувати все державне та господарське життя краю. Тут вони мусіли мати повний неуспіх. Але що до війська, то там їм пощастило. Вони мають тепер найбільш дисципліноване військо в світі. Чи перебуває його свідомість на такій висоті, як і пануюча там дисципліна; чи не придушила ця дисципліна всяку свідомість — це ще потребує з'ясування. Для перемоги над зовнішнім ворогом не вистарчить самої лише дисципліни, але її досить для придушення народнього повстання в своїй власній державі. А це є найважливішим для большевиків під цей час.

Але з другого боку, змова завжди означає боротьбу з поліцією, з її хитроцями й спритністю. Істоту поліції большевики досконально зрозуміли, значно краще, ніж суть матеріалістичного розуміння історії та сучасного процесу продукції. Як володарі держави, вони утворили такий апарат політичної поліції, якого нема й не було в сучасних державах та взагалі в історії. Чека — це поновлена еспанська інквізиція, але озброєна всіма здобутками сучасності та позбавлена яких-будь моральних вагань та „забобонів“. Вона служить не якійсь ідеї, а лише прагненню пануючої групи до необмеженої влади.

Найбільш віддану та, мабуть, найчисленішу частину своїх прихильників серед російських робітників большевики перетворили з борців за волю пролетаріату в шпигів та підлих агентів деспотизму.

Чим з більшими труднощами функціонували залізниці та інші засоби комунікації, тим легше було цьому колосальному поліцейському апаратові стати всезнаючим та добре стежити за кожним рухом всякої підозрілої особи. Тому неможливо, щоб приготування озброєного повстання могло непомітно досягти такого обсягу, який хоч би почасти забезпечував йому успіх.

Соціал-демократичні партії всіх держав завжди відкидали систематично підготовлене повстання, яке вимагає великої кількості жертв та доводить лише до збільшення тих насильницьких заходів, якими державна влада намагається забезпечити своє даліше існування. Приймаючи на увагу ці міркування,

Інтернаціонал і тепер повинен перестерегати від усяких спроб, котрі направлені до того, щоб скинути большевицький режим шляхом підготовленого озброєного повстання.

Подібні повстання мали найбільший успіх в перший період большевицького режиму. Ті ж самі обставини, що допомогли большевикам зробити державний переворот, загрожували в той же час закріпленню їх влади. Розклад та деморалізація війська давали можливість кожному авантюристові, який щедро розкидав обіцянки, зібрати навколо себе добре озброєні групи з хаотичних решток війська та повести їх проти існуючої влади. Ріжні повстання так званих „білогвардійців“ були тим небезпечніші для большевиків, що їх власне війсьсько було спочатку слабе та погано зорганізоване, а її вороги одержували велику підтримку з боку держав-переможців.

Саме в той час большевики користувалися підтримкою дужих верств революційного пролетаріату та селянства. Ми, соціал-демократи, боролися проти большевиків тому, що знали, що їх методи не доведуть до мети та лише відсунуть визволення пролетаріату. Але з іншої причини нападали на большевиків білогвардійці та уряди Антанти, які стояли по за їх спиною та втілювали військовий психоз і викликану ним реакцію. Вони боролися проти большевиків тому, що думали, нібито останні є найбільш рішучими діячами соціальної революції. При таких обставинах військове повалення большевиків озброєними силами білогвардійців було б поразкою робітничої та селянської революції.

Озброєне повстання російських соціалістів-антибольшевиків, хоч його й можна було б виправдати брутальністю большевиків що до всіх незалежних від них пролетарських партій, в той час було небезпечним через те, що це повстання могло б бути підтримкою для білогвардійців, навіть і в тому випадкові, коли б воно не мало з ними нічого спільного. Бо ж соціалістам, самозрозуміло, було б надзвичайно тяжко відмежуватись від них.

Перемога білогвардійців, відновлення царського режиму та відродження дворянського землевласництва стали б тоді підставою для обвинувачення меншевиків та есерів. Відповідальність за поразку большевизму скидали б не на помилковість комуністичних метод, а на активність у боротьбі проти них соціалістичних партій. Наслідком цього була б велика моральна поразка соціал-демократії, значне збільшення престижу большевиків, що тоді був ще досить значний та глибокий розклад робітничого руху у всіх державах; а це було б навіть більш сумним наслідком, ніж поновлення реакції в самому С. С. С. Р.

В одній тільки Грузії ніколи не було небезпеки, що побідне повстання проти большевицької влади може прислужитись справі реакції. Повстання у Грузії мусіло б спричинитися до здобуття народом національної незалежності від російської влади; з самого початку воно було направлене проти московського большевизму так само, як і проти царизму. Повстання, що має на меті відродження великого землевласництва, неможливе у Грузії. Переважна більшість грузинських дворян, бідна й заборжена, ще перед революцією була примушена жити власною працею, а не прибутками зі своїх маєтків. Не сподіваючись ніяких вигід для себе при відродженні старих порядків, вона поклала великі надії на економічне відродження держави, яке могло повстати лише при демократичному режимі. Селянське населення Грузії в подавляючій більшості знаходиться під впливом меншевизму так само, як і маси робітників.

Грузинські меншевики, подібно до большевиків, вважали виступи Колчака, Денікіна та Врангеля за небезпеку, що загрожує їх існуванню. Перемога цих білогвардійців загрожувала демократичній Грузії поновленням російської, для Грузії зовсім чужої, влади, в найбільш гноблущій формі — а саме в формі абсолютизму. Грузини передбачали також небезпеку від французьких та англійських сил, що ховались за спиною російських білогвардійців та що несли з собою небезпеку для їхньої національної незалежності. Увесь час, поки ще продовжувались виступи проти большевицької влади, остання була в добрих, навіть дружніх, відносинах з грузинським урядом, не зважаючи на різницю метод, які вживали ці два уряди. Але як тільки ця небезпека для большевиків минула, вони, хоч і відносились перед тим до Грузії досить дружньо, раптом ухопили її за горлянку, щоб скинути та придушити її.

Лише тепер, коли біла небезпека для С. С. С. Р. зникла, час від часу в Грузії виникають меншевицькі повстання проти московського режиму.

Большевики безсоромно брешуть, коли проголошують цілому світові, що грузинські меншевики були й є союзниками російських білогвардійців та що повстання, які вони організують, є рухом білогвардійських старшин та дворянства. При цьому большевики залишаються вірними своїй старій практиці і не тільки знущаються та душать свою жертву, але й прилюдно ганьблять та ображають пам'ять своїх мертвих ворогів.

В сучасний мент і в самім С. С. С. Р. усунена небезпека, що соціалістичне повстання проти большевиків може прислужитись реакції, і це з тієї простої причини, що все те, що зв'язане з перемогою реакції, практикується вже й тепер самими большевиками в таких розмірах, які не може ніхто перевищити. Одинокий здобуток революції, що його московський уряд залишив недоторканим — знищення великого землевластництва — не може стати предметом замаху жадної влади. Якою б реакційною влада не була, але вона не посміє відважитись вести боротьбу проти цього здобутку, подібно до Бурбонів, які, повернувшись до Франції після усунення Наполеона, не могли вже віддати назад дворянам та церкві конфісковану у них землю.

Який би уряд не прийшов на зміну советській владі, він був би в кожному разі, незалежно від своєї соціальної природи, слабшим за советську владу вже тому що він був би менш однородним, ніж маленька група, яка тепер панує в Москві, та знаходився б під впливом більш численних суперечних інтересів. Сучасний московський уряд почуває себе досить міцним, щоб не підпорядковувати себе жадному класовому інтересові. Він розглядає кожную класу, як своє слухняне знаряддя, яким він користується в інтересах держави, керування котрою з'осереджено в руках большевицької партії. Сама ж ця партія, яка була свого часу змовницькою організацією проти російського царизму, тепер є нічим іншим, як змовою проти російського народу, проти робітників та селян С. С. С. Р., так само, як і проти інтелігенції та рештки класи капіталістів.

Колишні численні білогвардійці вже прийшли до висновку, що їм легше досягти своєї мети в спілці з большевизмом, ніж виступати проти нього. Вони йдуть на посади до большевиків та працюють для них, при чому їм зовсім не потрібно міняти свою істоту. Тільки свою білу барву вони міняють на червону. Як свого часу для бонапартизму, так тепер і для большевизму, єдино-незмінним є колір, зовнішня барва.

Через це нам не доводиться боятися, що озброєне повстання в С. С. С. Р. допомогло б реакції. Навпаки, стає все більш імовірним, що таке повстання,

в разі успіху, закріпило б політичну свободу в С. С. С. Р. й зовсім не вважалося би касувати незначні рештки здобутків революції. Навпаки, можна вважати, що воно викликало б до життя цілу низку інших здобутків революції та тим самим значно закріпило б положення народніх мас, а зокрема пролетаріату.

Ми вважаємо, однак, зовсім зайвим вступати з цього приводу до дискусій з товаришами, що мають інші переконання. Бо в одній точці у нас нема суперечок, а саме ця точка є в практиці найважливішою: при сучасному стані большевицького війська та поліції всяка спроба повалення большевицького режиму шляхом заздалегідь організованого озброєного повстання є цілковито безнадійною. Така спроба могла б лише ушкодити ті елементи політичної свободи, що ще тліють під гнітом російського деспотизму.

Тому Інтернаціонал має всі підстави в майбутньому так само, як це було і в минулому, рішуче боротись проти спроб організувати повстання на території, над якою тепер панують московські диктатори, хоч ті мотиви, що оправдують цю його позицію, тепер уже інші, ніж були раніше.

VIII.

З того часу як існує соціал-демократична партія, вона все відкидала путч, як політичний засіб боротьби. Це, однак, не означає, що вона висловлюється проти всякого повстання, яке може бути зв'язане з уживанням насильства.

Там, де деспотичний режим, що спирається на військовій владі, дійшов до великих суперечок з народом та, кидаючи його у все прогресуючі злидні, осуджує на загибель цілий громадський організм — там справа може нарешті дійти до того, що під впливом якогось міцного імпульсу в революції візьме участь увесь нарід. Цей рух може поширитись настільки, що проти нього буде безсильне військо, яке — все, чи частинно — може також приєднатись до прояву загального заворушення. Найлегше такий випадок може статися наслідком великої військової катастрофи, яка досить легко руйнує якраз військової деспотії через те, що останні в значно більшій степені, ніж якийсь інший режим, залежать від корпусу старшин та переводять під його натиском свою політику, котра не завжди буває найрозумнішою.

В умовах демократії народ, в разі тяжкої катастрофи, виявляє рішучу підтримку обраному ним самим урядові. В деспотії з політично байдужим населенням — що ми спостерегаємо в більшості європейських держав 18 століття — в часи найбільших катастроф народ обмежується молитвою та плачем. В деспотії, в якій більшість народу вбачає ненависну причину своїх злиднів, національна катастрофа буває стимулом до загального народнього повстання.

Подібні повстання ми колись уважали за той засіб, яким можна повалити три великі мілітаристичні монархії Східньої та Центральної Європи. Більшість з нас ставилась негативно до надії на те, що ми спроможемося, ступнево зміцнюючись, непомітно перерости мілітаристичну монархію та врости таким чином у демократію.

Катастрофа та загибель цих монархій є фактом. Але в С.С.С.Р. замість скинутої військової деспотії повстала нова. Чи можна відкидати припущення, що й цю останню одну днину спіткає доля її попередниці?

Московські авантюристи надто необережно бавляться з вогнем. Ми вже бачили, що вони одночасно прагнуть і капіталістичних позик, і світової ре-

волюції. Позики вони намагаються одержати за допомогою своїх проноз — дипломатів — Раковських та Красіних, а світову революцію їм улаштовують „туркестанці“, у яких так само мало знання, як і совісти. Їм власне комунізм зобов'язаний усіма своїми поразками. Вони винні в тому, що пролетаріят знесилений у всіх тих державах, де комунізм поширив свій вплив; вони спричинились головним чином до того, що й досі позики залишаються незреалізованими. Ці обставини для одчайдушних московських грачів являються ще одним стимулом до підготовки нових путчів. Вони керуються надією досягти грабіжкою того, що не вдалось одержати шляхом позик. У всіх державах Сходу вони намагаються розпалити огнища, щоб у певний час викликати світовий пожежар та розпочати грабіжку.

Ця політика підпалювачів криє в собі, одначе, небезпеку і для самих її авторів. Вона може колись втягти С.С.С.Р. у війну при несприятливих для нього умовах.

Стан справ в цей час зовсім інший, ніж 1920 року під час війни з Польщею. Тоді разом з большевизмом йшли ще широкі маси натхнених робітників та селян. А тепер він всюди зустрічає завзятий опір, який досить часто перетворюється в місцеві повстання. Військова поразка може легко довести до того, що місцеві мійські та селянські вибухи зіллються в одно повстання, яке, як страшна хвиля, змете большевизм і всю його силу.

Яка повинна бути тактика російських соціалістів у такому випадкові?

Соціалістичний Робітничий Інтернаціонал мусить доручити російським товаришам зробити самі ті висновки, до котрих вони прийдуть після вивчення сучасного стану речей. Він не є подібний до III Інтернаціоналу, який є інтернаціоналом „чину“ в тому розумінні, що він з одного центру диктує своїм членам певну поведінку. Але було б величезною помилкою, як що наш Інтернаціонал, базуючись на своїм негативнім відношенні до підготовки озброєного повстання проти большевицької влади, осудив би заздалегідь усяке повстання проти большевицької влади, як контр-революційний вчинок, та заборонив би своїм російським членам брати участь у такому повстанні.

Є виключеною можливість, щоб большевицьку систему рятували соціал-демократи. Але нейтралітет під час загального повстання всього народу був би політичним самогубством. Певна річ, можливо, що реакційні елементи будуть намагатись використати таке повстання в своїх інтересах. Отже ця як раз небезпека може примусити соціал-демократів напружити всі свої сили для того, щоб захопити в свої руки провід повстаннями; але в жадний спосіб вони не повинні виступати проти нього.

Не слід себе лякати страшною примарою білогвардійських старшин, які буцім-то мусять стати на чолі повстання проти большевиків. Російський селянин не без користі пройшов школу революції. Він міцно держиться за свою землю, він повний недовіря до колишніх аристократів та й надто він пересякнений демократичним духом. Через це повстання, про яке ми говоримо, не перетвориться у військову авантюру: в цей час, коли військо ще лишається вірним урядові, повстання є справою безнадійною. Лише тоді, коли військо починає хитатись — чи через те, що ослабла дисципліна, чи тому, що військо само співчуває повстанцям, чи через те, що повстання так поширилось, що декілька сот тисяч озброєних людей не в силі протистояти їм, — лише тоді повстання стає непереможною силою. В таких випадках воно не потребує ні білогвардійських, ні яких інших старшин і являється виявленням обурення демократичних верств народу.

Але й тут не виключена небезпека приваблення цих верств реакційними елементами на різні облудні принади.

Царизму та його прихильникам досить часто вдавалося відводити від себе народнє обурення, направляючи його проти жидів. Реакціонери і тут будуть робити аналогічну спробу. І ця спроба могла б мати успіх.

Не своєю породюю відрізняється всюди жид від нежидівського оточення, а своєю ортодоксією, своїми звичаями, мовою, їжою, одягом. Темних людей дратують всі ці явища: вони спонукають їх до глузувань та знущань — коли чуже слабе та смирне, до кривавого знищення — коли воно міцне та небезпечне, або здається таким. В цьому полягає причина антисемітизму відсталих народів; у більш цивілізованих він має інші коріння.

Коли, отже, в російського народу так легко збуджується вороже відношення до жидів, то їх ненавидять також і реакційні царистські верстви громадянства. Жиди були не тільки найбільш пригніченою, бідною частиною російського населення, але також — завдяки своїй тисячолітній мійській культурі — і найбільш рухливою та чуйною. Оскільки жидам щастило перемагати свою ортодоксію, вони лекше та скоріше, ніж інші елементи російського населення, переймали нові ідеї. Не дивно, що з їх рядів вийшло значно більше революціонерів, ніж це відповідало б пропорційно їх кількості. Через це їх так багато в большевицькій партії, іншому поверховому спостерегачеві може навіть здаватись, що панування большевиків є жидівське панування, не зважаючи на Леніна, Луначарського, Колонтай та інших монголів і „арійців“. Але не зважаючи на те, що декілька тисяч жидів є в рядах большевицької партії — це майже ніщо в порівнанні з мільйонами російських жидів, які залишаються по за нею і терплять завдяки їй так само, як і решта населення. Серед ворогів большевизму в рядах демократії та соціалізму жидів не менше, ніж серед большевиків.

Та це не має жадного значіння! Палити жидів! До такого висновку приходять не лише отці церкви, але й селяне та темні робітники в С. С. С. Р. — та й не в одному С. С. С. Р.

Тому можна побоюватись, що знищення большевизму народнім повстанням закінчиться жорстокою різаниною жидів, як що демократичним соціалістам не пощастить своєчасно стати на чолі мас та вказати їм іншу більш високу мету: здобуття демократичних прав і волі.

Але для чого вже тепер морочити собі голову міркуванням над тими можливостями, про котрі ми не знаємо, коли вони здійсняться і навіть чи вони взагалі здійсняться? Чи не шкода праці висиджувати незнесені ще яйця, тим більше, що ми ризикуємо цим зайвим заняттям викликати нутрішні суперечки у власних своїх рядах?

Та ми не думаємо, що це питання є зайве. Безумовно неможливо підготувати у військовому розумінні загальне народнє повстання. Але цілком можливо, навіть необхідно підготуватись до нього духовно. Було б запізно, коли б наші російські товариші почали дискусію про своє відношення до такого повстання лише після того, як воно вже відбулося. Оскільки це можливо, слід спонукати не лише наших товаришів, але й широкі маси населення думати задалегідь про те, щоб в разі вибуху повстання направити його в бік демократії, а не в бік жидівської різанини.

Та й для підтримки енергії та непохитности самих російських робітничих мас нарешті не байдуже, чи прищепимо ми їм думку про можливість повстання, яке позбавить їх страждань, чи ні. Хто має сумнів що до такої можливости,

той і в майбутньому занадто легко буде підпадати сумніву та цілковитій апатії. Бо на мирне вrostання С. С. С. Р. у демократію, мабуть, ніхто не має надії.

Мені можуть відповісти, що хоч мої міркування правильні, але все ж такі Інтернаціонал не може отверто приєднатись до них, бо це означало б видати наших російських товаришів катові, витворити імпульс до нових переслідувань. Я цього не боюсь. Як що большевики чесно поставляться до наших поглядів, то вони не зможуть зробити з них висновків для переслідування демократичних соціалістів. Останніх ми виразно здержуємо від підготовки озброєних повстань, а виникнення повстань іншого походження, про які ми вже згадували, залежить не від наших товаришів.

Звичайно, большевики можуть перекрутити наші думки та виставить їх як заклик до озброєного повстання. Але ми ніколи не забезпечені від фальсифікацій, як би виразно ми не висловлювались. Яку-небудь притоку для переслідування демократичних соціалістів московські володарі знайдуть завжди: дійсною причиною їх кривавих переслідувань є не наші резолюції, але саме наше існування. Доки Соціалістичний Інтернаціонал не стане навколішки перед большевизмом та не визнає в ньому єдино-правдивої істини, доки цей Інтернаціонал залишається великою самостійною силою, доти в С. С. С. Р. будуть знущатись з його членів та вбивати їх.

IX.

З одним ми згоджуємося, не вагаючись. Хоч ми не маємо права осуджувати тих соціалістів, які братимуть участь у стихійному повстанні проти большевиків, що може охопити всю державу, хоч ми вважаємо участь їх обов'язковою, ми все ж таки не хочемо цим сказати, що такий шлях визволення С. С. С. Р. є бажаним. Успіх такого повстання непевний; воно потягне за собою криваві жертви, які спочатку навіть понизять економічний рівень життя народів С. С. С. Р.

Ми воліємо некривавий шлях усунення советських володарів або виривання у них демократичних уступок, принаймні самостійности професійних спілок та кооперації, свободи друку, зборів, таємних виборів до рад, недоторканих советських депутатів — коли вже неможна відразу добитись загального, рівного і безпосереднього виборчого права.

Але в цей час такого шляху не видно. В кожному разі, ми мусимо допомагати російським робітникам у їх боротьбі за самостійність. При цьому був би корисним розвиток зносин поміж С. С. С. Р. та Європою. Далі, при спробах большевиків здобути закордоном позики, соціалістичні партії могли б натискати на уряд С. С. С. Р., щоб примусити його змякшити прояви деспотизму.

Що до мілітаристичних монархій Німеччини та Австрії, як і царської Росії, то ми були певні своїй перемоги і мали до того вистарчаючі підстави. Ми черпали цю певність із постійного розвитку капіталістичної великої промисловости, яка витворила безздатний та охочий до боротьби пролетаріят і яка постійно збільшувала його кількість та згуртованість.

Як що б большевикам пощастило відновити промисловість в сучасному С. С. С. Р., тоді ніщо б не могло перешкоджати новому відродженню самостійного пролетарського руху, і в його остаточній перемозі не було б сумніву.

Не зважаючи на виявлене большевиками дотепер неймовірне економічне неуктво та нездатність, які вони уперто хтять замаскувати хитромудрими,

авантюристськими фокусами, не виключена однак можливість, що й вони згодом все ж таки чому небудь навчаться та дадуть змогу промисловості відродитись.

Але така можливість не є певною річчю, вона навіть не дуже ймовірна. Вся большевицька система панування ґрунтується на методах, які ведуть до вмирання, а не до відродження промисловості. Цілком можливо, що большевики ніколи не дійдуть до оздоровлення С. С. С. Р. та будуть надалі її руйнувати, а це приведе до усунення їх панування і без війни. Однак доки їх панування продовжується, зміцнення російського пролетаріату неможливе.

Але зовсім ще не доведено, що воно якраз так і буде. В кожному разі, Інтернаціонал мусить використати усі можливості, щоб прийти на поміч російському пролетаріатові. В першу чергу надзвичайно потрібно, щоб кожна партія, яка входить до Соціалістичного Інтернаціоналу, познайомилась з пануючими в С.С.С.Р. умовами, та щоб робітнича преса в потрібній мірі інформувала про неї своїх читачів, використовуючи для цієї мети допомогу російських соціалістів, що належать до Інтернаціоналу. Далі необхідно, щоб при усуненні перешкод у зносинах та при заключенні договорів з С. С. С. Р., ці партії мали на увазі не тільки інтереси робітників свого краю, але й інтереси робітників С. С. С. Р. та по можливості підтримували їх. Хай нам не закидають, що ми стоїмо на точці погляду невтручання до життя чужої держави, що ми боремось зі всяким втручанням сторонніх сил у справи якої-небудь держави та залишаємо кожній державі улаштовувати свої порядки так, як вона сама хоче.

Це все вірно лише остільки, оскільки ми висловлюємося проти всякої озброєної інтервенції чужих держав до С.С.С.Р., як недоцільного й шкідливого підприємства. Ми виступаємо проти цього з самого початку революції з тієї причини, що до цих інтервенцій брались тоді реакційні уряди проти уряду, який був у той час революційним; а це означало, таким чином, війну реакції проти революції.

Ми й тепер відмовляємось від інтервенції через те, що вона була б особливою формою війни, з усіма її формами руїни; була б ворожим нападом на С. С. С. Р. Досвід показав, що зовнішня небезпека завжди спонукає нарід повстати на захист себе на чолі зі своїм урядом, який би він не був — хіба що він виявить себе нездатним організувати військовий опір та захищати державу. Це виявилось під час війни 1914 року у всіх державах, які брали в ній участь, так само, як і в 1918—1920 роках під час озброєних інтервенцій до большевицької Росії, які були зорганізовані Францією та Англією, або переводились з їх допомогою. Тоді увесь російський нарід об'єднався навколо большевизму, який став таким чином представником національних інтересів. Інтервенція його не ослабила, а навпаки, зміцнила.

Але аргументи, які висовуються проти озброєної інтервенції, не відносяться до інтервенції іншого роду.

Погляд, згідно з яким кожному народові треба дати право вирішувати свої справи по своїй волі, припускає, що всюди існує соціалістичне суспільство, цеб то, що всюди здійснена демократія та зникла класова боротьба.

В цей час жадний народ не є єдиним організмом, який може і хоче утворити свій державний устрій на цілком однакових принципах. Кожна держава розкладається на протилежні класи, з яких кожна намагається організувати державу по іншому.

При цьому кожна класа в своєму намаганні або користується допомогою готових сил державної влади або, навпаки, зустрічає в них перешкоди.

Ріжні держави капіталістичного суспільства, не зважаючи на свої політичні розходження та свою самостійність, утворюють міцний економічний організм. Кожне зміцнення або ослаблення якої небудь класи або партії в якійсь великій державі відбивається на всіх інших. Цим обумовлюється тісний міжнародний зв'язок ріжних клас та інших соціальних угруповань поміж собою. Феодально-абсолютистські держави Священного Союзу започаткували цю співпрацю ще сто років тому. Демократи-революціонери ріжних держав, які боролися проти цього Союзу, відчули, зі свого боку, необхідність міжнароднього об'єднання та взаємної підтримки у боротьбі з міжнародньою реакцією. Пролетаріат утворив пізніше перший постійний Інтернаціонал модерного характеру. Тепер уже всі організуються в міжнародньому масштабі, навіть націоналісти, ці закляті вороги Інтернаціоналу.

Було б нерозсудливо, коли б ми почали відкидати як шкідливе всяке втручання здібних до боротьби робітників та демократів одної держави на користь пригноблених робітників та демократів другої держави. Навпаки, подібне втручання є не тільки нашим правом, але й нашим обов'язком, рачією самого існування пролетарського Інтернаціоналу.

Ми висловлюємось лише проти певних форм інтервенції, навіть боремось — мусимо боротись — проти них. Ми виступаємо, як проти отвертої озброєної інтервенції, що є фактом мілітарістичних держав, так і проти прихованої інтервенції в формі підступів державних урядів, які складають договори з іншими урядами, а в той же час організують проти цих самих урядів путчі та змови.

Ми визнаємо лише одчнокий вид інтервенції: отверту й чесну підтримку наших класових товаришів і товаришів по переконаннях у всіх державах — без зброї і без фальши.

Х.

Зазначені міркування можна коротко звести до таких тез:

В цей час, як і за часів царизму, боротьба проти деспотизму, який гнобить та визискує російський нарід і народи завойованих Росією країв, який ослаблює пролетаріат усіх країн та паралізує його боездатність, є найважнішим обов'язком усього міжнароднього пролетаріату. Тепер цей деспотизм є в особі большевизму, який зі спадкоємця революції перетворився на її могильника та відограє в цей час чисто контр-революційну ролю.

Приналежні до Робітничого Інтернаціоналу партії є обов'язані ґрунтовно студіювати життєві умови С. С. С. Р., щоб бути в стані використати кожний вигідний випадок для подання раціональної та дійсної допомоги народам С. С. С. Р. взагалі, а пролетаріатові зокрема, під час їх визвольної боротьби. Полепшення зносин між С. С. С. Р. та державами з розвинутою великою промисловістю й міцним пролетаріатом, складення договорів між ними можуть у найближчому часі дати до рук міцних соціалістичних партій приводи та засоби для впливу на московських володарів на користь демократії та самостійного класового руху в С. С. С. Р.

Завданням кожної партії Інтернаціоналу є одстоювати та підтримувати під час переговорів своїй держави з С. С. С. Р. не тільки інтереси свого пролетаріату, але й усієї робітничої класи С. С. С. Р.

Навіть, коли б при цьому й не було безпосередньої практичної користі для пролетаріату С.С.С.Р., все ж тому він буде певний, що його не забули що його справа є справою пролетарських мас усіх країн.

Треба рахуватись з можливістю, що вороги большевизму в С. С. С. Р. організують проти нього озброєне повстання з метою повалити його.

Природним засобом боротьби з насильством є також насильство. Деспотизм, який спірається на військову силу, до цього часу повалювався завжди народнім повстанням, або падав наслідком відступлення від нього елементів, що служили йому підпорою.

Не зважаючи на це, Соціалістичний Інтернаціонал на своєму першому конгресі відкинув підготовку повстання, як засіб до завоювання демократії в С. С. С. Р. Він мусить і надалі дотримуватись такого ж погляду.

Підготовка повстання, при сучасному взаємовідношенні сил, не може розраховувати на успіх та лише віддає кращих людей з опозиції катам Чеки, від розвинутого поліцейного апарату, якої не може утаїтись жадна змова.

Але помимо повстань змовницького характеру слід пам'ятати ще й про стихійні повстання працюючих мас мійських і сільських, про повстання, які не призначаються і не касуються з чиєїсь волі та які, поширившись, можуть мати великі політичні наслідки. Умови життя в С. С. С. Р. остільки страшні, політика уряду остільки авантюристична, що ми мусимо рахуватись з можливістю подібних повстань. Інтернаціонал не може осуджувати участь у подібних повстаннях. Як що б він це зробив, то він все одно не міг би перешкодити вибуху таких повстань, але досяг би того, що обурені маси довірилися би цілковито керівництву реакціонерів, які борються подібно до нас з большевизмом, але з причин зовсім іншого порядку. Ми хочемо замість большевизму ставити демократію; реакціонери ж хочуть замінити большевицьку диктатуру своєю власною.

Інтернаціонал, однак, не хоче, щоб справа дійшла до подібних повстань, кінець яких є непевний, та які неминуче несуть з собою нові страждання й руїну держави. Замість горожанської війни він воліє якийсь інший вид впливу, що примусив би большевиків відмовитись від їх метод гноблення або принаймні ослабив би їх.

Але пролетаріат С. С. С. Р. не мусить доходити до роспаду. Те зло, яке найбільш гнобить його сьогодні та яке найбільш закріплює міць большевицької диктатури, є апатія та роспад ширших пролетарських мас. Як що пощастить знов натхнути їх надією та вірою, то большевицькому насильницькому пануванню скоро прийде край.

Видання закордонної групи У. С.-Д. Р. П.

1. **К. Каутський.** Соціалізація і робітничі ради. Ст. 24. Ц. 2 к.ч.
2. **А. Паннекук.** Марксизм і Дарвінізм, Ст. 70. Ц. 6 к.ч.
3. **К. Каутський.** Диктатура пролетаріату. Ст. 74. Ц. 6 к.ч.
4. **G. D. H. Cole.** Гільдовий соціалізм. Ст. 32. Ц. 3 к.ч.
5. **К. Каутський.** Від демократії до державного рабства. Ст. 120. Ц. 8 к.ч.
6. **О. Бауер.** Аграрна політика. Ст. 24, Ц. 3 к.ч.
7. **Г. Айолло.** Большевики і національне питання. Ст. 44. Ц. 4 к.ч.
8. **Фр. Адлер.** Критика звіту англійської делегації про СРСР. Ст. 40. Ц. 2.50.
9. **Голос Соціаліста.** Збірник I. Ст. 104. Ц. 6 к.ч.

Зміст: Наші позиції і завдання; Г. Штребель — Проблема соціальної демократії; Ю. Дараган — Вперед! (поезія); Ф. Одуд — „Українізація“ (фельетон); М. Галаган — Визнання СРСР; Г. А—ко — Огляд міжнароднього соціалістичного і робітничого руху. Документи і резолюції. З життя Закордонної Групи. Бібліографія. Відозва Екзекутиви Соціалістичного Робітничого Інтернаціоналу.